

УДК 336.71

КРЕДИТИ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Галина Василівна МИСЬКІВ

к.е.н., доцент, докторант кафедри банківської справи ІМПО УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: galinatyskiv@gmail.com

Анотація. У статті досліджено кредитну діяльність провідних міжнародних фінансових організацій на території України. Автор проаналізував динаміку наданих кредитів Україні від міжнародних організацій та спробував дослідити їх ефективність. Як підсумок, виділено позитивні та негативні сторони співпраці із міжнародними кредиторами.

Аннотация. В статье исследовано кредитную деятельность международных финансовых организаций на территории Украины. Автор проанализировал динамику предоставленных кредитов Украине от международных организаций и попытался исследовать их эффективность. Как итог, выделено положительные и отрицательные стороны сотрудничества с международными кредиторами.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, міжнародний кредит, проекти, ефективність.

Ключевые слова: международные финансовые организации, международный кредит, проекты, эффективность.

Постановка проблеми. У сучасній системі господарювання кредити міжнародних фінансових організацій, за умови їх ефективного використання, є важливим джерелом ресурсного забезпечення реалізації пріоритетних проектів та завдань соціального та економічного розвитку, інструментом інституційних перетворень та міжнародної інтеграції [4].

А тому дослідження динаміки та обсягів надходження міжнародних кредитів в економіку України є достатньо актуальним з метою постійного контролю для підвищення ефективності їх використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Суть та теоретичні засади міжнародного кредитування висвітлені у працях багатьох вітчизняних науковців: Ю. Козака, Н. Логінової, Т. Мусійця, Ю. Макогон, О. Мозгового, Д. Лук'яненко, Т. Оболенської, І. Петрашко, Н. Рязанової, О. Рогач, А. Філіпенко, Т. Шемет тощо.

Аналітично-статистичні дані щодо співробітництва України із міжнародними фінансовими організаціями оприлюднюються на офіційних інтернет-сторінках державних органів управління та у періодичних виданнях. Однак досить часто інформація є застарілою, а тому потрібно послуговуватися даними із офіційних сайтів міжнародних фінансових організацій.

Мета статті – дослідити кредитну діяльність міжнародних фінансових організацій в Україні, проаналізувати динаміку та ефективність наданих кредитів, виділити позитивні та негативні сторони співпраці для України.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Україна на міжнародному кредитному ринку активно співпрацює із провідними міжнародними фінансовими організаціями, такими як:

1. Світовий банк – це багатостороння кредитна установа, що об'єднує п'ять інституцій, провідною з яких є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР),
2. Міжнародний валютний фонд.
3. Європейський банк реконструкції та розвитку.
4. Чорноморський банк торгівлі та розвитку.
5. Європейський інвестиційний банк.
6. Північний інвестиційний банк.
7. Північна екологічна фінансова корпорація [16].

Відносини України з міжнародними фінансовими організаціями юридично регламентуються нормативно-правовими актами, меморандумами, програмами, стратегіями розвитку та угодами.

Найбільшим кредитором України з-поміж міжнародних фінансових організацій є Міжна-

родний валютний фонд (МВФ). Розпорядником фінансових ресурсів, наданих МВФ, є НБУ.

Кредити МВФ надаються Україні у разі виконання українською стороною низки критеріїв ефективності, зокрема: дотримання рівня чистих міжнародних резервів НБУ, відповідних монетарних показників та дефіциту бюджету, досягнення макроекономічної стабільності розвитку, проведення реформ у економічній та політичній сферах тощо.

За роки співробітництва з МВФ (1994–2014 рр.) Україна отримала близько 15,23 млрд СПЗ, що складає майже 22,71 млрд дол. США кредитних коштів [6].

Основним напрямом використання кредитів МВФ було надання кредитів Міністерству фінансів України для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансів. Формування, у тому числі, завдяки позикам МВФ, валютних резервів НБУ, дозволило підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу, ввести з часом повну конвертованість гривні за поточними операціями [18].

Впродовж останніх 20 років кредити МВФ допомагали розв'язувати численні проблеми макроекономічної нестабільності та забезпечували макроекономічне зростання, підтримували стабілізацію банківського сектору, фінансування імпорту і забезпечення внутрішнього ринку необхідними товарами. Окрім того, кредити виступали індикатором для взаємовідносин з іншими міжнародними фінансовими організаціями та приватними зовнішніми інвесторами.

Однак з іншого боку, існують ризики появи негативних результатів співпраці України з МВФ, а саме: загроза фінансовій безпеці держави, перетворення фінансової системи України на валютно залежну систему від позик МВФ, значне зростання державного боргу, неспроможність сформувати засади довгострокової конкурентоспроможності національної економіки, загроза суверенітету держави.

Негативним також є нав'язування МВФ одностороннього сценарію реформування економіки «країнам третього світу», без врахування їх геополітичних, природно-кліматичних, етнічних та інших особливостей. Умови, які МВФ ставить перед позичальниками, часто підривають національні суверенітети [20].

Лише ефективне використання кредитних коштів МВФ, отриманих Україною у попередні роки та проведення в державі економічних ре-

форм більш швидкими темпами, дасть можливість обґрунтувати доцільність залучення цих кредитів та знівелює кредитні ризики, які при цьому виникали.

Ще одним потужним кредитором України є Світовий банк, співробітництво з яким здійснюється на основі прийнятої у лютому 2012 р. «Стратегії партнерства з Україною» на 2012–2016 рр. Дана стратегія спрямована на допомогу Уряду України в досягненні стратегічних пріоритетів розвитку країни, включаючи стале економічне зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Упродовж 1994–2014 рр. Світовий банк затвердив для України 26 позик загальним обсягом 6399,85 млрд дол. США [9].

Проекти Світового Банку реалізуються у соціальному, фінансовому транспортному та державному секторах, електроенергетиці, муніципальній інфраструктурі та агропромисловому комплексі.

Найбільшою філією групи Світового банку є Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Він є основною позиковою організацією в інституційній сфері. Це найбільша установа, що надає позики на розвиток країнам з середнім рівнем доходів [16]. Кредити надаються на 15–20 років, включаючи п'ятирічний термін відстрочення платежів.

Варто зазначити, що фактично затверджені суми проектів МБРР не відповідають кредитним очікуванням українського уряду від цієї фінансової організації впродовж останніх років. Це підтверджується переліком та обсягом кредитів, котрі держава планувала залучити до спеціального фонду Державного бюджету України від МБРР для реалізації інвестиційних програм (проектів), перелік яких наведений у Законах України «Про Державний бюджет України» на 2012–2014 рр. (Додаток 9) [12,13,14].

Так, держава запланувала позичити у МБРР у 2014 році – 2 480,0 млн дол. США [14], у 2013 році – 1742,5 млн дол. США [13], а у 2012 році – 1641,3 млн дол. США [12]. Натомість, МБРР у 2012–2013рр. не затвердив жодного кредитного проекту для України. А у 2014 р. – затверджена сума кредитів становила 1082 млн дол. США. 750 млн дол. США було виділено на реалізацію політики розвитку держави. Це кредитування мало сприяти проведенню реформ, критично важливих для подолання поточної економічної кризи в Україні. А 332 млн дол. США – на реалізацію проектів з підвищення енергоефективнос-

ті у секторі централізованого теплопостачання у 10 містах України [15].

Отож, як бачимо, спостерігаються певні невідповідності із планування кредитних надходжень в економіку держави із реальними кредитними потоками зі сторони міжнародного кредитного ринку та, зокрема, МБРР. Це пояснюється занадто оптимістичними сподіваннями урядовців щодо залучення кредитних коштів на реалізацію проектів та значним бюрократичним зволіканням у розгляді проектів.

Серед основних проблем співробітництва з МБРР часто наголошують на непрозорості системи відбору кредитних проектів (переважно, на основі «міністерського лобіювання», а не відкритого тендеру або обговорення) та відсутності реальної оцінки ефективності реалізації проектів [17]. Кредити МБРР надаються під гарантії державного бюджету, а тому позичальники повинні повертати надані кредити.

Проаналізувавши ефективність використання кредитних коштів, отриманих від МБРР у 2011–2012 рр., Рахункова палата виявила порушення (зловживання) по кожному із Проектів, основними з яких стали: неякісна підготовка документації, проблеми організаційного характеру, що своєчасно не усувалися, недоліки в плануванні та звітуванні про стан впровадження Проекту, а також неналежний рівень контролю за його виконанням на всіх стадіях реалізації [3].

Загалом, кредити Світового банку є досить привабливим джерелом зовнішнього фінансування як дефіциту державного бюджету, так і реструктуризації економіки України. Фінансові умови, на яких Світовий банк надає позики Україні, є вигіднішими, ніж більшість інших зовнішніх джерел запозичення, доступних для України в даний час. Однак кредити МБРР доречно спрямовувати на найбільш важливі національні проекти, щодо яких має бути чіткий моніторинг від розробки та обґрунтування доцільності до повного завершення, що помітно підвищить їх ефективність.

13 серпня 1992 року Україна набула статусу країни-члена Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Кредитні кошти ЄБРР спрямовуються на підвищення енергоефективності в Україні через впровадження проектів енергозбереження, ядерну безпеку та нові технології вироблення електроенергії.

На кінець 2014 р. кредитний портфель ЄБРР в Україні налічував 351 проект із загальним об-

сягом фінансування більше 9,158 млрд євро [20]. В тому числі, ЄБРР реалізував 23 проекти в державному секторі економіки України на загальну суму 674,94 млн дол. США та 1487,35 млн євро, за якими кредити надавалися державі або під державні гарантії [16].

Основними недоліками співпраці України з ЄБРР є досить тривалий термін затвердження банком кредиту, з урахуванням процедури затвердження проекту безпосередньо в ЄБРР (близько 1–1,5 місяців), та високий рівень бюрократизму при підготовці кредитної заявки.

У червні 1997 р. Україна приєдналась до Угоди про заснування Чорноморського банку торгівлі та розвитку (ЧБТР).

Діяльність ЧБТР в Україні спрямована на підтримку таких секторів економіки, як енергетика, транспорт, суднобудування, машинобудування, банки, а також експортно-орієнтовані підприємства [2].

Станом на кінець 2014 р. ЧБТР здійснив кредитування 33 проектів для України на загальну суму 22,042 млн євро та 450,525 млн дол. США [11].

Перевагою кредитів, отриманих від ЧБТР є те, що вони залучаються без надання державних гарантій, а реалізація проектів не передбачає використання коштів державного та/або місцевого бюджетів. Це значно підвищує ефективність проектів ЧБТР, які реалізуються для України, та не перетворює їх на тягар для Державного бюджету України. Співпраця між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) розпочалася у квітні 2006 р.

Загалом ЄІБ було надано кредитів на суму майже 2,5 млрд євро для реалізації 21 проекту в Україні [5], а наприкінці 2014 р. ЄІБ було затверджено ще декілька проектів для України на загальну суму 1,708 млрд євро., які знаходяться на погодженні. У грудні 2006 р. набула чинності Рамкова Угода між Україною та Північним інвестиційним банком (ПІБ),

За час співпраці ПІБ з Україною, банком було надано лише два кредити для українських корпорацій:

1. 2 липня 2008 р. кредит було затверджено для ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» у сумі 50 млн дол. США.

2. 16 липня 2008р. кредит було затверджено для корпорації «Індустріальний союз Донбасу» у сумі 40 млн дол. США [10].

17 вересня 2009 р. було підписано Рамкову угоду між Урядом України та Північною еколо-

гічною фінансовою корпорацією (НЕФКО), яка набрала чинності 18 листопада 2010 р.

В Україні НЕФКО реалізовує дві програми «Чисте Виробництво» та «Еко-ефективність» [1].

Станом на 01.01.2015 р. НЕФКО погоджено реалізацію 43 кредитних проектів в Україні на суму 46,5 млн євро., з яких по 14 проектах (на суму 8 млн євро.) обсяг та умови надання місцевих гарантій погоджено з Міністерством фінансів України та схвалено Кабінетом Міністрів України [8].

Таким чином, ми проаналізували співробітництво України з провідними міжнародними

фінансовими організаціями світу: МВФ, МБРР, ЄІБ, ЄБРР, ЧБТР, НЕФКО та ПІБ. Кожна з них є важливим стратегічним фінансовим партнером для України та допомагає нашій державі вирішувати проблеми у фінансово-бюджетній сфері та реалізовувати важливі проекти у сфері транспорту, електроенергетики, інфраструктури, освіти, зв'язку тощо.

Загальний обсяг кредитів, наданих міжнародними фінансовими організаціями для України впродовж 2007–2014 рр., розрахований на основі даних офіційних сайтів організацій, наведено у табл. 1.

Таблиця 1

*Обсяги кредитів для України від міжнародних фінансових організацій у 2007-2014 рр.
(станом на кінець періоду)*

(млн. США, млн. євро)

Назва МФО	Од. вим.	Роки								Всього
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Міжнародний Валютний Фонд	млн. СПЗ	-	3000	4000	2250	-	-	-	2972,67	12222,7
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	млн. США	640,0	500,0	860,0	-	350,0	-	-	1082,0	3432,0
Європейський банк реконструкції та розвитку	млн. США	31,9	66,79	28,25	5,91	3,6	10,2	8,14	0,0	154,79
	млн. €	49,78	70,21	79,31	32,82	124,18	95,91	64,77	3,5	520,48
Європейський Інвестиційний Банк	млн. €	200,0	150,0	100,0	15,540	625,0	640,0	418,68	340,0	2489,22
Чорноморський банк торгівлі та розвитку	млн. дол. США	176,7	30,0	-	-	42,0	-	55,0	7,5	311,2
	млн. €	-	-	-	7,0	15,0	-	-	-	22
Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО)	млн. €	0,841	4,795	4,590	4,590	4,590	6,069	10,205	9,205	44,885
Північний інвестиційний банк	млн. дол. США	-	90,0	-	-	-	-	-	-	90
Всього	млн. дол. США	848,6	686,7	888,25	55,91	395,6	10,2	63,14	1089,5	4037,9
	млн. €	250,621	225	184,86	59,95	768,77	741,979	793,65	352,71	3377,54
	млн. СПЗ	-	3000	4000	2250	-	-	-	2972,67	12222,7

Джерело: розраховано автором на основі [5, 6, 7, 8, 9, 10, 11]

Отож, за період 2007–2014 рр. з-поміж усіх міжнародних фінансових організацій найбільші обсяги кредитів в економіку України надав Міжнародний Валютний Фонд – 12,2227 млрд СПЗ або 18,738 млрд дол. США, що складає 69 % від

загальної кількості отриманих міжнародних кредитів. На другій позиції – обсяг кредитів, наданих Міжнародним банком реконструкції та розвитку – 3432,0 млн дол. США (12,6 %), а на третій – кредити, надані Європейським Інвестиційним

Банком – 2489,22 млн євро (11,9 %). Найменше кредитів в економіку України надав Північний інвестиційний банк – 0,33 %.

Основною проблемою оцінки розвитку міжнародного кредитування в Україні є обмаль достовірної інформації від компетентних фінансових органів щодо обсягів наданих кредитів, яка, окрім того, оприлюднюється із значним запізненням. Так, станом на кінець 2014 р. на офіційному сайті Міністерства Фінансів України містилася інформація про співробітництво з МФО і обсяги наданих ними кредитів станом на кінець 2013 р.

Відсутня також інформація про точний перелік проектів, що реалізуються за рахунок отриманих кредитів від міжнародних організацій. Відповідно, не оприлюднена інформація про стан реалізації проектів, обсяг заборгованості по них та обсяги здійснених погашень.

Ще однією проблемою міжнародного кредитування економіки України є відсутність системи оцінки ефективності використання міжнародних кредитів. Таку оцінку слід проводити як в державних установах, так і за їх межами. На жаль, цього практично не робиться: лише реалізація проектів МБРР в Україні детально аналізувалася Рахунковою Палатою України у 2011–2012 рр. За іншими проектами українські фінансисти експертної оцінки не проводили.

Неоднозначною є і співпраця України з МФО. Незважаючи на вже понад 20-ти річне співробіт-

ництво, в тому числі з МВФ та Світовим банком, ці зовнішньоекономічні відносини викликають цілу низку питань, пов'язаних як з умовами надання кредитів, так і з ходом виконання Україною досягнутих домовленостей, а також з ефективністю спільних проектів.

Висновки. Незважаючи на низку організаційних недоліків, міжнародні кредити мають вагоме значення для України, оскільки сприяють покращенню економічного становища держави та її макрофінансових показників, формуванню конкурентного ринкового середовища, стабілізації національної грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва. Окрім того, кредити міжнародних фінансових організацій дозволяють реалізувати велику кількість проектів, які занадто дорогі для українського уряду та для приватних підприємців, а саме: екологічних, енергозберігаючих, інфраструктурних, із підвищення енергоефективності виробництв, великомасштабні транспортні проекти тощо.

Однак вважаємо, що процес отримання міжнародних кредитів, їх використання та оцінка ефективності реалізованих проектів мають бути прозорими та доступними для громадськості. Оскільки, врешті-решт отримані кредити від міжнародних фінансових організацій перетворюється на борговий тягар держави, який погашається за рахунок кожного громадянина.

Список використаної літератури:

1. Діяльність НЕФКО Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388297&cat_id=388245.
2. Довідка щодо співробітництва з Чорноморським банком торгівлі та розвитку Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=388303&cat_id=388246.
3. Звіт Рахункової палати України (2011, 2012 рік). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16740480/Zvit>.
4. Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. Міжнародні фінанси: навч. посіб. — К. : КНЕУ, 2005. — 557 с.
5. Офіційний сайт ЄІБ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eib.org/>

projects/regions/eastern-neighbours/projects/index.htm.

6. Офіційний сайт МВФ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sba.htm>].

7. Офіційний сайт Північного інвестиційного банку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nib.int/loans>.

8. Офіційний сайт Північної екологічної фінансової корпорації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nefco.org/sites/nefco.viestinta.org/files/NEFCO_annual_report_2006ENGFINAL.pdf.

9. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://search.worldbank.org/projects?qterm=Ukraine+loans+&projname=&id=#>.

10. Офіційний сайт Північного інвестиційного банку. [Електронний ресурс]. — Режим до-

ступу : <http://www.bstadb.org/countries/ukraine/project-portfolio>.

11. Офіційний сайт Чорноморського банку торгівлі та розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bstadb.org/countries/ukraine/project-portfolio>.

12. Про Державний бюджет на 2012 рік. Закон України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws.

13. Про Державний бюджет на 2013 рік. Закон України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws.

14. Про Державний бюджет на 2014 рік. Закон України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws.

15. Світовий банк значно збільшує підтримку для відновлення в Україні. Офіційний сайт СБ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2014/05/22/world-bank-boosts-support-for-recovery-in-ukraine>.

16. Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями. Урядовий портал

[Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244829807&cat_id=244828922.

17. Україна та Світовий банк: досвід та перспективи співпраці. Матеріали круглого столу. Національний інститут стратегічних досліджень при президенті України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1584/>.

18. Щодо вдосконалення роботи України з МВФ – МБРР. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при президенті України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1601/>.

19. Project Summary Documents Офіційна сторінка ЄБРР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/ukrainian-corporate-support-facility.html>.

20. Stiglitz, Joseph E. Globalization and Its Discontents. New York: W.W. Norton, 2002.